

ספרים מומלצים לקריאה בנושא החינוך הדמוקרטי

בי"ס סאמרהיל/ילדות אחרת – א.ס. ניל

באנגליה הוא כנראה בית הספר המהפכני המפורסם ביותר העולם. בשנות השישים הוביל בית הספר הקטן הזה מהפכה חברתית וחינוכית. הוא קרא תיגר על כל התפישות החינוכיות המקובלות ויצר מציאות חדשה: כל ילד מחליט מה ואיך הוא מעוניין ללמוד, ומשתתף באופן דמוקרטי בניהול המקום. על יסודות המהפכה הזאת קם אחר כך הזרם הנוכחי של בתי הספר הדמוקרטיים ברחבי העולם. לבית הספר קמו מתנגדים רבים לצד תומכים נלהבים, וסאמרהיל הפך לשם דבר.

הוצאת: כתר והמכון לחינוך דמוקרטי

החינוך הדמוקרטי סיפור עם התחלה – יעקב הכט

יעקב הכט, מחבר הספר, שבילדותו התקשה לרכוש מיומנויות קריאה וכתבייה ואת רוב זמנו בילה בשוטטות ביער חדרה, הוא אחד ההוגים המרכזיים ופורצי הדרך בתחום החינוך החברתי מנקודת מבט דמוקרטית. הוא עומד בראש המכון לחינוך דמוקרטי, משמש יועץ, מרצה ועורך סדנאות בארץ ובעולם למסגרות קהילתיות שונות המעוניינות ליצור מערכות חינוכיות אחרות.

"בית הספר הדמוקרטי בחדרה, ורשת בתי הספר הדמוקרטיים שהתפתחו בעקבותיו בכל רחבי הארץ בעשר השנים האחרונות, מוכיחים הלכה למעשה כי אפשרית אלטרנטיבה משמעותית ואטרקטיבית למספר רב של הורים ואנשים צעירים. זהו מקור לא אכזב של תקווה, הן עקב הבשורה שיש בחינוך הדמוקרטי עצמו והן עקב הפוטנציאל הטמון באלטרנטיבות חינוכיות אחרות שמתפתחות היום בשולי המערכת. הספר הזה נכתב על ידי מקימו של בית הספר הדמוקרטי בחדרה ומי שלזכותו יש לזקוף את התפשטות הבשורה של החינוך הדמוקרטי בכל רחבי הארץ. הוא משקף את התפיסה המונחת בבסיסו של החינוך הדמוקרטי - שעד כה היתה בעיקר תורה שבעל פה - באופן ענייני, בהיר ונגיש. ככזה הוא בבחינת 'קריאת חובה' לכל מי שחרד לעתיד החינוך".

ד"ר רוני אבירם

ראש המכון לעתידנות חינוכית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הוצאה: המכון לחינוך דמוקרטי

"סאדברי-וואלי הוא מקום נפלא, אך הסיפור המרגש שלו הוא על חברת האנשים שהקימה אותו וממשיכה לעבוד בו כל השנים. אלו אנשים שהאמינו שיצליחו ליצור מערכת חינוך חדשה, התואמת את החיים הדמוקרטיים. אלו אנשים שהיה להם אומץ לחשוב על רעיונות בסיסיים מחדש, וליצור מערכת שלא נשענת על מחשבות מעולם החינוך 'הישן'. אילו אנשים שהצליחו ליצור ולא רק לחלום. הם הצליחו לעבור את סופות החלוציות ולהמשיך במישורי השיגרה. אלו אנשים שאוהבים לשהות במחיצת ילדים. בספר הזה נמצא חלק קטן מהסיפור המרגש הזה שנמשך כבר יותר מ-30 שנה".

הספר עוסק בנושאים הבאים:
משמעות המשחק

שיחה: המרכיב העיקרי

מהו תפקידם של ההורים

חשיבותו של המודל הדמוקרטי

פיתוח ייעודי של כל ילד

מדוע בי"ס סאדברי וואלי אינו מתאים לכל אחד

הוצאה: המכון לחינוך דמוקרטי

וכך מצאתי את עצמי יום אחד, אחוז דיבוק להתבטא, מלא התרגשות מגילויים אחרונים, חש כיצד בוער בכל עצמותיי הצורך לשתף בחוויה המהפכנית, רוצה כל כך לכתוב, אך גם חש נבוך וחסר אונים נוכח גודל המשימה. במקרה, בשעה ששוטטו מחשבותיי, הייתה ידי אוחזת ומשחקת בפרח שילדיי הרכיבו מביצת הפתעה."

דן לסרי הוא איש חינוך, הוגה, סופר, עוסק במחקרים חינוכיים ובהכשרת מורים וגננות. בשנת 1995 יזם הקמת מסגרת חינוך אלטרנטיבית בשם מיתר, מתוך אמונה שאפשר ליצור מקום מכבד, משמעותי, מקור שמחה לשותפים בו.

"חינוך בביצת הפתעה" ו"שאלת העוצמה" יכולים לדעתי להוות צוהר מרתק ומעשיר למה שאני קורה חינוך דמוקרטי. דני, חברי, לא יסכים להגדרה זאת, ויאמר שהוא מתכוון לחינוך אלטרנטיבי או לחינוך פתוח. בשיחות הרבות שניהלנו בינינו בנושא, הבנו שבשאלות המהות רמת ההסכמה בינינו גדולה אך שאלת הכותרת נשארה בלתי פתורה.

הוצאה: אנסופיה

"תפקיד החינוך הוא ללמד את הילד לחשוב ולא ללמדו מה לחשוב"

"ג'ון דיואי" (אנגלית: John Dewey) (20 באוקטובר 1859 – 1 ביוני 1952) היה פילוסוף, פסיכולוג, ואיש חינוך אמריקאי. שהגותו השפיעה רבות בארה"ב ובעולם כולו.

דיואי נחשב כאחד ממייסדי האסכולה הפילוסופית הקרויה פרגמטיזם (יחד עם צ'ארלס פירס וויליאם ג'יימס), פורץ דרך בפסיכולוגיה פונקציונלית, ונציג מוביל של התנועה הפרוגרסיבית בחינוך אמריקאי במחצית הראשונה של המאה ה-20. ומהוגי הדעות המרכזיים עליהם מתבסס החינוך הפרוגרסיבי והחינוך הדמוקרטי.

הוצאת מוסד ביאליק

לפנינו חיבור מקורי מקורי שיאנוש קורצ'אק כתבו בעצם ימי מלחמת העולם הראשונה, כשימש קצין רפואי ביחידה קרבית. בחיבור זה ניתן למצוא את עיקרי הגותו, חזונו וניסיונו של המחנך והסופר הדגול שפיתחם אחר-כך בשאר כתביו וביקש להגשימם, הלכה למעשה, בבתי הילדים שייסד ועמד בראשם בפולין. כתביו הפדגוגיים של קורצ'אק אף כי אינם ערוכים כמשנה סדורה ומנוסחת, הרי הם מכרה של פניני הגות ורגש, הסתכלויות וגילויים מחיי הילדים ועל הילדים. בכוח האמן שבגפשו ובכוח אהבתו הבלתי-נדלית לילדים "נסיכי הרגשות, משוררים והוגי דעות" - ידע קורצ'אק לתארם בקווים עזים ובחכמה עמוקה.

הוצאה: הקיבוץ המאוחד

שני החלקים הראשונים של הספר הם מעשיים יותר ומוצעות בהם דרכים מסוימות שבאמצעותן יוכלו מורים רבים להסתכן בניסויים עם כיתותיהם. בחלק השלישי מובא מקצת מן הביסוס המושגי לניסויים כאלה. החלק הרביעי מפליג את תחום ההשלכות האישיות, והפילוסופיות של הגישה כולה. החלק האחרון והאפילוג מחזירים את הקורא אל הקרקע, בהציעם תוכנית כיצד לחולל במערכת החינוך שינוי תוך-הכוונה-עצמית, ובהציעם תוכנית כזאת, בראשית ביצועה.

הוצאה: הקיבוץ המאוחד

הספר שלפנינו מציג סוגים רבים ומגוונים של דיאלוגים חינוכיים, מן העת הקלאסית ועד לימינו הפוסט-מודרניים, כלל דרכים לארוג אותם יחד לכדי גישה פדגוגית כוללת. לחדשנותו של הספר שני היבטים: האחד נובע משילובם של שלושה מושגי יסוד בחינוך - הומניזם, דיאלוג והעצמה - לכלל תפיסה חינוכית חדשה, אשר מכוחה יוכלו המורים לשפר את כושרם לתקשר עם התלמידים ולזמן להם אפשרויות ללמידה משמעותית, להתפתחות ולהנחה עצמית. מן היבט השני, הספר מציג פרטואר עשיר של דיאלוגים מעצימים, אשר מעמיד לרשות אנשי החינוך דרכים מגוונות לטיפוח יכולות ומידות טובות.

לכתיבת הספר חברו יחד עשרים אנשי חינוך ואקדמיה כדי לקדם אלטרנטיבה לחינוך הקיים: לחלץ את מערכת החינוך מחוליי הניכור, הסטנדרטיזציה וחרושת הציונים שהביאה עמה התפיסה הכלכלית-תפוקתית, וגם להעמיד תרומה של ממש לקידום החינוך ההומניסטי: מערכת חינוכית המתייחסת בכבוד לתלמידים ולמורים, אקלים חברתי של הומאניות בין אישית והגינות חברתית, ולמידה הוליסטית ומשמעותית.

ד"ר נמרוד אלוני הוא מרצה בכיר לפילוסופיה חינוכית במכללת סמינר הקיבוצים. משמש כראש "המכון למחשבה חינוכית" וכראש "קתדרת אונסק"ו לחינוך הומניסטי", מייסד ויו"ר של "כנס תל אביב לחינוך מתקדם", ומנהל של תחום האתיקה החינוכית במרכז לאתיקה שברושלים. שני ספריו הקודמים בתחום החינוך ההומניסטי יצאו לאור בהוצאת הקיבוץ המאוחד.

עורך: נמרוד אלוני

הוצאה: הוצאת הקיבוץ המאוחד

מדוע ילדים רבים סובלים בלימודיהם או מתקשים להשתלב במערכת החינוך?

- כיצד נעזור לילדנו להימנע מקשיים אלו?
- כיצד נטפח את יצר הלמידה הטבעי בילדים ונעודד את ביטחונם העצמי?

בפשטות ובבהירות מראה הולט בספר זה כיצד יכולים ילדים ללמוד בקלות ובהנאה, אם רק מאפשרים להם ללמוד מתוך ההנעה הפנימית הטבעית שלהם. הספר מכיל דוגמאות ורעיונות מעשיים שהורים ואנשי חינוך יכולים ליישם בזיהוי הלמידה הטבעית ועידודה. הולט חקר באהבה רבה כיצד ילדים לומדים, ובספר זה הוא מסכם מהן הדרכים לטיפוח יצר הלמידה, ומספק תרגילים מעשיים ללימוד מיומנויות בסיסיות (קריאה, כתיבה וחשבון). ג'ון הולט היה ממהפכני שנות השישים בתחום החינוך וממובילי תנועת החינוך החופשי. כמורה וכהוגה דעות מקורי וחרף, קרא הולט תיגר על שיטות הלימוד המקובלות, והביא למהפכה בהבנת תהליכי למידה של ילדים. ספריו כיצד נכשלים ילדים וכיצד לומדים ילדים היו לרבי מכר בארה"ב ולמובילים בהגות החינוכית. זהו ספרו האחרון, המסכם את עבודתו.

חשבון להורים פרופ' רון אהרוני

הספר מתאר בצורה בהירה ובסגנון קולח את עקרונות החשבון המהווים שער לחשיבה מופשטת ופתח להשתלבות בחיים המודרניים. ההסברים הפשוטים, המבוססים על התנסות ישירה ומוחשית ועל לימוד שיטתי, יסייעו לילדים להשתלט על לימודי החשבון. הספר דן בנושאים כמו ארבע פעולות החשבון הבסיסיות - חיבור, חיסור, כפל וחילוק - וכן בחישובי שברים, באחוזים ובבעיות יחס. אלה מוסברים בדרך קלה ומובנת, החושפת את יופיה ועומקה של החשיבה המתמטית. הספר "חשבון להורים" הוא גם ספר הדרכה. הוא מציע עזרה להורה שרוצה להשתתף באורח פעיל בלימודי החשבון של ילדו. המתמטיקה היסודית בספר זה מוצגת כתחום בעל הרבה עומק ויופי ואף שאינה פשוטה היא מלאת חן ושובת לב. הספר מלמד את הדקויות הנמצאות בבסיסה של המתמטיקה, אלו המעניקות לה את יופיה, ולהוראתה את המשמעות. פרופ' רון אהרוני, משמש כפרופסור למתמטיקה בטכניון, לשעבר דיקן. מאז שנת 2000 עובד בבתי - ספר יסודיים. כיום במסגרת "העמותה הישראלית לקידום החינוך המתמטי לכל", אחד ממייסדיה. עובד כיום בחמישה בתי - ספר, מנחה מורים, ונותן הרצאות למורים בכל רחבי הארץ.

הפקעת החברה מרשות בית הספר. עניינו של הספר-מהפכה תרבותית ובחינת המיתוסים והמוסדות החברתיים המארגנים את חיינו. השקפת המחבר על הלימוד בבית הספר: הוא נעשה בניגוד לחינוך ל'אני מאמין' המודרני שלנו, פרה קדושה שהכל חייבים לקבלה אלא שכמעט אינה נותנת תנובה של ממש. בתי הספר דוגלים במושגים המתעתעים של 'קידמה' והתפתחות, האוניברסיטאות הפכו למגייסות עובדים לחברה הצרכנית. הצעות התיקונים של המחבר קיצוניות ומגרות למחשבה: הגנת החוק מפני תוכנית לימודים מחייבת, חוק האוסר אפליה על בסיס הלימודים הקודמים, יצירת מרכזי-מיומנות ומערכות התאמת חברים. פעולות אלה וביטולן של מיתוס בית הספר, נחוצים כדי להטות את הציוויליזציה מריצתה לעבר האלימות.

143 עמודים

איוואן איליץ' יליד ווינה, 1926. למד תיאולוגיה ופילוסופיה, והוא ד"ר לפילוסופיה בהיסטוריה. שימש כעוזר לכומר בניו-יורק, היה נגיד אוניברסיטה בפורטו-ריקו, אירגן מרכז להכשרה בתרבותה של אמריקה הדרומית לכמרים אמריקאיים, ממייסדי המרכז המפורסם לתיעוד בין-תרבותי שבמקסיקו ומ-1964 הוא מנהל סמינריוני מחקר על 'ברירות מוסדיות בחברה הטכנולוגית'. *

